గుమ్మంలో ప్రత్యక్షమైన బావమరిది శ్రీధర్‌ను చూచి ఆశ్చర్యపోయాడు రాజారావు. శ్రీధర్ హైదరాబాద్‌లో పనిచేస్తున్న ఒక ఉద్యో[illegible] అతని చెల్లెలైన వనజను రెండు సంవత్సర[illegible] క్రితం రాజారావు వివాహం చేసుకున్నాడు.

"ఏం బావా! అంతా క్షేమమేనా?" అంటూ నవ్వుతూ అడిగాడు శ్రీధర్ రాజారావుని.

రాజారావు మాటాడలేదు. నిశ్శబ్దంగా ఉండిపోయాడు. అతడు కోపంతో ఉన్నాడని గ్రహించాడు శ్రీధర్. నెమ్మదిగా కుర్చీలో కూర్చుని, చుట్టూ పరికించి చూశాడు. గది అంతా దుమ్ము, ధూళి, సిగరెట్‌పీకలూ వ్యర్థాలతో నిండి ఉంది. డైనింగ్ [illegible] గిన్నెలన్నీ [illegible], [illegible]

మారిన మనసు

—ఆర్. మనోహర్‌రావు

బండగా పడి ఉన్నాయి. మధ్యగా వాలుకుర్చీలో కాళ్ళు జార్చి కూర్చుని ఉన్నాడు రాజారావు.

అంతా చూసిన తరవాత తన బావగారు ఎటువంటి ఆలోచనలతో మథనపడుతున్నాడో కొంతవరకు అర్థం చేసుకొన్నాడు శ్రీధర్. ఎంతటి విద్యావంతుడైన వ్యక్తి అయినా మనస్తాపానికి గురిఅయితే, ఎలా మారి పోతాడో, దానినించి తట్టుకోవడం ఎంత కష్టమో ఊహించుకున్నాడు. మెల్లిగా సంభాషణ ప్రారంభించాడు శ్రీధర్.

"చూడండి, బావగారూ! మనం విద్యావంతులం· పైపెచ్చు అంతో ఇంతో అనుభవాన్ని గడించినవాళ్లం· జీవితంలోని కష్టసుఖాల్ని అనుభవించాము. సంసారాన్ని చక్కదిద్దుకోవడమనేది మన చేతుల్లో ఉన్నటువంటిది... మీరు పెద్దవారు. మీకు చెప్పేవాణ్ణి కాదు. కానీ!..." అంటూ సందిగ్ధంగా చూశాడు రాజారావువైపు శ్రీధర్.

"ఈ ఉపోద్ఘాతమంతా ఎందుకోయ్? చెప్పేదేదో సూటిగా చెప్పి, వచ్చిన దారిని పోక..." విసుగ్గా, కాస్త కోపంతో అన్నాడు రాజారావు కుర్చీలోంచి లేస్తూ.

"అదే చెప్పుకు వస్తున్నాను, బావా! మీ రలా కోపానికి వస్తే నే చెప్పలేను. ప్రత్యేకంగా ఈ విషయం చెప్పడానికే నేను అంత దూరంనించి వచ్చింది. మీ రలా కూర్చోండి!" అంటూ కుర్చీ చూపాడు శ్రీధర్.

"లోకంలో విభిన్నతత్త్వాలుగల వ్యక్తులుంటారు, బావా! అందులో నా చెల్లెలు వనజ ఒకతె! చిన్నప్పటినించీ దాని తత్త్వమే వేరు. సర్దుకుపోగల వ్యక్తిత్వం గానీ, సహించే ఓర్పుగానీ, అణకువగా ఉండే స్వభావం గానీ దానికి అలవడలేదు. బాల్యంనించీ అది అంతే! ఈ మంకుపట్టూ, మొండితనం చూచి ఒక్కొక్కసారి అమ్మ అంటూండేది:, 'ఇది భర్తతో ఎలా కాపరం చేస్తుందోగానీ, ఒక్క మాటా ఓర్చుకుని చచ్చే స్వభావం కాదుగదా!' అని.

"అందువల్ల నేను చెప్పుకొచ్చేదేమంటే నిన్నటిరోజు మీపై అలిగి, నా దగ్గిరికి వచ్చిన వనజపైన మీకు తప్పకుండా కోపం వచ్చి ఉంటుంది. అది మిమ్మల్ని చూడగానే తెలిసిపోయింది. సంసారంలో ఎలాంటి ఒడిదుడుకులు వచ్చినా సర్దుకుపోవలసిన బాధ్యత భార్యాభర్తలిద్దరిపైనా ఉంటుంది. పోతే, ఒకరు బలహీనులే కావచ్చు. కష్టనిష్ఠురాలకు తట్టుకునేంత మనోదార్ఢ్యం గానీ, ఆడంబర జీవితానికి తల ఒగ్గని వివేకంగానీ ఉండకపోవచ్చు. . ." అంటూండగానే రాజారావు విసుక్కుంటూ,

"అదంతా మీ చెల్లెలుగారికి చెప్పలేవుటోయ్, బుద్ధిమంతుడివైతే! ఇక్కడెందుకు ఈ ఉపన్యాసాలన్నీ, ఉత్త కంఠశోష తప్ప" అన్నాడు కాస్త తగ్గుస్వరంలో.

రాజారావు కంఠస్వరంలోని మెత్తదనాన్ని గమనించేసరికి శ్రీధర్‌కి కాస్త ధైర్యం పుంజుకొంది. కంఠాన్ని సవరించుకొని మళ్లీ చెప్పసాగాడు:

"తప్పకుండా చెబుతాను, బావా! చెప్పడమే కాదు, వనజని నెల రోజుల్లో తిరిగి ఇక్కడికి ప్రయాణం కట్టించేందుకు సర్వవిధాలా ప్రయత్నించే పూచీ నాది. దాని విషయంలో మీరేమీ గాభరా పడకండి. కాని, ఈ విషయంలో నాకు మీ సహకారం చాలా అవసరం. అది ఏ విధంగా అవసరమో మీకు లెటర్‌ద్వారా తెలియజేస్తాను.

"బావా! వనజ నాకు తోబుట్టువూ, మీకు భార్యా అయినందుకు దాన్ని సంస్కరించి, అదొక వ్యక్తిత్వాన్ని గుర్తించుకొని సంసారాన్ని దిద్దుకోగల శక్తి నివ్వవలసిన బాధ్యత మన ఇద్దరిపైనా ఉంది. ఏమంటారు?". . . అంటూ ప్రశ్నార్థకంగా చూశాడు శ్రీధర్ రాజారావువేపు.

రాజారావు కళ్లలో వెలుగు ఆశాకిరణంలా వెలిగింది. శ్రీధర్‌వైపు తిరిగి నెమ్మదిగా అన్నాడు:

"శ్రీధర్! నాకు మాత్రం నా బాధ్యత ఎంత ఉందో తెలియదనుకుంటున్నావా? ఆర్థికంగా వెనకబడిన కుటుంబాలెంత హీనస్థితికి వస్తాయో మనం చూస్తున్నాం గదా! అటువంటప్పుడు వనజ మితిమీరి ఖర్చు చేయడం చూసి, చిన్నప్పటినించీ వస్తువు విలవా, డబ్బు పట్ల ఉండే వ్యామోహం క్షుణ్ణంగా తెలిసిన నా మనస్సు సహించలేకపోయింది. నెలకు పదేసి సినిమాలకుగానీ, వందలేసి రూపాయల ఖరీదైన చీరలకుగానీ అయే ఖర్చు మన మధ్యతరగతి కుటుంబాలకు సరిపడేదేనా, చెప్పు!

"ఆ రోజు నాకు నిజంగా కోపం వచ్చింది. ఆపుకోలేకపోయాను. రోజంతా కష్టపడి ఆఫీసులో పనిచేసి, బజార్లో ఏమాత్రం దుబారా ఖర్చు చేయకుండా అవసరమైన వస్తువులు కొంటానికి మాత్రమే నేను డబ్బు వాడుతూంటే, నీ చెల్లెలు ఇంట్లో ఉన్న వంద రూపాయలతో బజారుకెళ్లి చీర కొనుక్కుంది, పెట్టెలనిండా ఎన్నో చీరలు ఇంట్లో ఉండగా! మన జీవన ప్రమాణాలే అంతంతగా ఉన్నప్పుడు, అది తలకు మించిన ఖర్చు కాదేమో నువ్వు ఊహించుకో! నేను తలుచుకుంటే ఈ నూలు గుడ్డల పాంట్లూ, షర్టులూ పోయి టెరిలినులాంటి గుడ్డలు వచ్చేవికావా! సహించలేని తలబిరుసుతనం ఆడదానికి పనికివస్తుందా?

"అదీగాక, నా పట్ల అణకువా, సభ్యతలను చూపకపోవడమేగాక, 'సంసార పక్షంగా నడవాలంటే ఈ దుబారాఖర్చులు, మానాలి' నీ పని బోధిస్తున్నా వినకుండా మూర్ఖిస్తే ఇక నేను చెప్పేదేముంది! ఒళ్లు తెలియని ఆవేశంలో ఒక్క చెంపదెబ్బ పెట్టాను. దాంతో రెచ్చిపోయింది వనజ. 'ఈ ఇంట్లో నాకు ఏ మాత్రం స్వాతంత్ర్యం లేదు. కేవలం బానిసగా నేను [illegible]' అంటూ కోపంతో ప్రయాణం కట్టింది."

ఆదాయాన్నిబట్టి ఖర్చుచేసుకోవడం ఆలుమగలకిద్దరికీ అవసరమే. ఏ ఒక్కరు దుబారాకు దిగినా బాధలు తప్పవు. చిన్న చిన్న కలహాలు కారణంగా భర్తను విడిచి పుట్టింటికి వెళ్లిన స్త్రీ సుఖపడడం అన్నది కల్ల. పెళ్లి కానంతవరకే ఆడపిల్లకు పుట్టిల్లు ... ఒకసారి మెట్టినింట్లో కాలు పెట్టిన ఆడకూతురికి భర్తే సర్వస్వం.

క్షణంసేపు ఆగాడు రాజారావు.

"నా సంసారపు గొడవలన్నీ చెప్పుకోవడం నాకు మూర్ఖంగానే అనిపిస్తున్నా తప్పనిసరి అయింది. నీ సానుభూతి, సహకారము నాకు ఇప్పట్లో ఎంతైనా అవసరం. చూడు, వనజ లేని ఇల్లు ఎలా వెలవెల బోతూందో!" అంటూ దిగులుగా చుట్టూ చూస్తూ అన్నాడు రాజారావు.

అతని దీనావస్థనూ, అసహాయతనూ చూస్తూంటే అతనిపైన జాలీ, చెల్లెలుపైన కోపమూ వచ్చాయి శ్రీధర్‌కు.

"ఇక మీరు దిగులుపడకండి, బావా! మీలాంటి గుణవంతుడు, సంస్కార హృదయుడు అయినటువంటి వాణ్ణి భర్తగా పొందడంలో ఉన్న అదృష్టం వనజ గ్రహించలేకపోవడం కేవలం దాని దురదృష్టం. వనజ తప్పకుండా మీ దగ్గిరికి వస్తుంది. అప్పుడు మాత్రం ఆమెను మీరు హృదయపూర్వకంగా ఆహ్వానించాలి. ఆదరంతో అభిమానించాలి. ఆమె పశ్చాత్తాప హృదయానికి అలసట తీరనివ్వాలి.

"వివాహం నూరేళ్ల పంట కదూ, బావా! అందులో ప్రాశస్త్యాన్ని గుర్తించి, కొన్ని రోజులు ఓపిక పట్టాలని కోరుతున్నాను. మీ మనసులో ఈ విషయాని కెలాటి అపార్థాలకు తావు లేకుండా ఉండటమే నాకు కావలసింది. ఇక నేను వెళతాను. సెలవు" అంటూ నమస్కరిస్తూ లేచాడు శ్రీధర్.

రాజారావు ఏమీ మాట్లాడకుండానే కుర్చీలోంచి గుమ్మంవరకూ వచ్చాడు సాగనంపడానికి. అతని మనస్సులో భావాలు ఉద్వేగంతో లేస్తూ పడుతూన్నాయి. నిశ్శబ్దం తాండవిస్తూన్న ఇంట్లో ఉండటానికి మనస్కరించక ఇంటికి తాళంవేసి తానూ బజారున పడ్డాడు రాజారావు.

2

తాను వచ్చి రెండు, మూడు వారాలు గడిచినా, ఆ చర్యల్లో, ఉనికిలో మార్పు కనిపించలేదు వనజకు. ఉదయమే లేవడం, భోజనం కాగానే దినపత్రికలన్నీ తిరగేసి, చివరకు విసుగేస్తే బజారంతా కలయ దిరుగుతూ, ఉద్యోగ ప్రయత్నాలు చేయడం — ఇదీ కార్యక్రమం.

"నా కేదైనా ఉద్యోగం చూసిపెట్టు. ఎలాంటిదైనా సరే చేస్తానన్నయ్యా!" అని అడిగింది శ్రీధర్‌ని. కాని, అతడేమీ ప్రయత్నం చేస్తున్నట్టు కనిపించడం లేదు వనజకి. చిన్నతనంలో తనని, "చెల్లాయ్! చెల్లాయ్!" అంటూ ప్రేమగా పిలుస్తూ, తనతో ఆడుతూ పాడుతూ, తనను ప్రాణంకంటే మిన్నగా చూసిన

అన్నయ్యేనా, ఇప్పుడు తన ముందు అంత నిర్లక్ష్యంగా తిరుగుతున్నది?

తాను భర్తతోబాటు ఉన్నప్పుడు రిక్తహస్తాలతో మాత్రం ఎన్నడూ వచ్చేవాడు కాదు. పండ్లూ, కూరగాయలూ, అప్పుడప్పుడు తనకు చీరా, ఆయనకు సూటూ లాంటివి, 'ఇవన్నీ తే, అన్నయ్యా! నీ కెందుకు ఈ శ్రమ' అంటున్నా వినకుండా పట్టుకు వచ్చేవాడు. అప్పుడు తాను అనుకుంటూ ఉండేది — 'శ్రీధర్‌లాంటి అన్నయ్య ఉండటం ఎంతో పుణ్యం చేసుకొంటేనే తప్ప మామూలుగా లభ్యం కాదని!

'అలాటివాడు పిలిస్తేనేగాని పలకకుండా పోవడం, అసలు ఇంట్లో ఒక లోటున్నట్టు ఉంది. అది తనపై సింహాసనం వేసుకొని వచ్చింది. దానికి తగినంత సానుభూతి, సహకారం చూపాలి! అన్న బుద్ధి, జ్ఞానం ఉండవద్దూ, వదినకి!' అనుకుంది వనజ.

ఇక, వదిన ప్రత్యక్షంగానూ, పరోక్షంగానూ తనంటే ఒక తోడబుట్టినదానిలా చూసుకొనేది. పెళ్ళైనాటిని అభిమానమూ కురిపించేది! 'తనకు కూడా ఆవిడ వెలితి లేని లోటు తీర్చింది' అనిపించింది. కాని, నిన్నటి రోజున వదిన ఊరుకుంటూ, విసుక్కుంటూ అన్న మాటలు ముళ్ళలా నాటాయి వనజ గుండెల్లో.

ఆ రోజున పనిమనిషి రాలేదు. అందువల్ల ఇంటెడు చాకిరీ వదిన చేసుకోవలసి వచ్చింది. పొద్దుటినుండి చేస్తున్నా తరగని పని. భర్తను ఆఫీసుకు పంపడం, పిల్లల్ని స్కూలుకు తోలడం లాంటివి మొదలుకొని ఎన్నో ఉన్నాయి. వాస్తవమే! కాని, ఆ రోజు వదిన ధోరణి విపరీత మనిపించింది.

స్కూలునుండి వచ్చిన పిల్లలు అల్లరి చేస్తుండటంతో వదిన ఆ మాటా, ఈ మాటా అంటూ కోపంతో, "ఆయ పుణ్యాన చాకిరీ చేసుకోవాలి, ఇటు అన్నగారి సేవలు చెయ్యాలి. పరిపోని సంసారాలకు మనిషికి మనిషే బరువు. ఎవరి సంసారాలు వాళ్ళు ఉద్ధరించుకోవాలిగానీ నాకు చేతగావటమ్మా ఈ బరువు మోయడం! ఒరేయ్, పిల్లలా! గొడవ చేయకండిరా!" అంటూ విసురుగా వారిని లాక్కుపోయింది వదిన.

ఆ మాటలు తన నుద్దేశించి అన్న మాటలు కావా? తానింకా ఎలా ఉండగలుగుతుంది ఆ ఇంట్లో? వదిలో నాటం పెట్టుకుని తనంతట తాను తెలియజేస్తోంది అనుకుంది. కాని, ఇది అన్నయ్య దృష్టిలో పడితే? అత ఊరుకోడు. కాదు, లేదు వదినే ఇంట్లోంచి వెళ్ళగొట్టదు! ఏమయినా వదిన మందిలో ఎదురించినదే! తాను వచ్చి ఈ సంసారంలో కలతలు లేపినట్టు నా ఉరుకోరా? అయితే ఇప్పుడున్న స్థితిలో ఇలాంటి మాటలు ఎదురవుతాయేమో? వనజకు అనుకోకుండా కళ్ళలో నీరు గిర్రున తిరిగింది.

"వదినా!" అంటూ పిలుస్తూ వచ్చింది వదిన. వస్తున్న కన్నీరు తుడుచుకోబోయింది. కాని, పట్టుబడిపోయింది.

"ఏం వదినా, ఉద్యోగం దొరకలేదని ఏడుస్తున్నావా? లేక అన్నగారిపై ఆశ తప్పిందా? ఛీ! ఛీ!" అంటూ లేచి, "మా అన్నగారు సినిమాకి వెళదామంటూ తొందరచేస్తున్నారు . . . పద!" అంటూ బలవంతంగా లాక్కుపోయింది ఆవిడ వనజని.

ముగ్గురూ సినిమాకి వెళ్ళారు. మధ్యలో వదిన కూర్చుంది, అటువేపు అన్నయ్యా, ఇటువేపు తనూ కూర్చుంటే. సినిమా నడుస్తున్నంతసేపు వదిన మాటిమాటికీ శ్రీధర్‌వైపు జరుగుతూ, ఏవేవో విస్తృగా కబుర్లు చెప్పుకుంటూండటం, మెల్లిగా నవ్వుకోవడం, పక్కనే తానున్నాన్న ధ్యాస లేకుండా వదిన నిర్భయంగా శ్రీధర్‌పై ఒరగడంలాంటి చేష్టలు చూస్తుంటే ఒళ్ళు కంపరమెత్తింది వనజకు. మనస్సు వివిధ విచారాలతో చరించసాగింది. శరీరంలోని రక్తమంతా వేడెక్కిపోయింది. సినిమా అయ్యేవరకూ ముండ్ల పైన కూర్చున్నట్లయింది వనజకి.

ఇంటికి వచ్చిన తరవాతకూడా వనజకి చెవుల్లో వదిన పకపకలూ, కళ్ళలో ఆవిడ జడలో ఘుమఘుమలాడే మల్లెపూలూ మెదలసాగాయి. ఆమె హృదయం దేని కోసమో పరితపించసాగింది. ఎవరి సాన్నిహిత్యం కోసమో నిలపించసాగింది. 'పాపకంలో పుడకలా వారితో సినిమా కెందుకు వెళ్ళానా?' అని తనను తాను తిట్టుకుంది వనజ. ఏవేవో ఊహాలోకాల్లో తేలిపోతున్న మనస్సు నాపలేని వనజకి ఆ రోజు రాత్రి నిద్ర కరువయింది.

మరునాడు సాయంత్రం శ్రీధర్ ఆఫీసునుండి ఇంటికి రాగానే అతని చేతిలో ఒక పాకెట్‌ని గమనించి, వదిన ఆత్రంగా ఆ పాకెట్ అందుకొంది. విప్పి చూస్తే అందులో రెండు చీరలున్నాయి.

> ఆకస్మికంగా పరిస్థితుల మార్పువల్ల కలిగిన ఆత్మానందం మౌనంగా పొందదగినదే. అది నాలుకమీదకంటె హృదయంలోనే నివసిస్తుంది.
>
> —ఫీల్డింగ్

"అది వనజకి, ఇక ఇదేమో ఈ పెళ్ళికూతురికి" అంటూ భార్య మెళ్ళో వేశాడు, ధగధగలాడుతూన్న ఖరీదైన ఒక చీరను చిలిపిగా శ్రీధర్, ఆమెను దగ్గరగా లాక్కుపోతూ.

"ఛీ! ఇద్దరు బిడ్డల తండ్రి అయినా, చిలిపితనం ఇంకా వదల్లేదు" అంటూ అతణ్ణి విదిలించుకుని, "చాలా బావుందండీ, మీ సెలక్షను. సరిగ్గా నే నన్నదే తెచ్చారు" అంటున్నది వదిన.

వారి సంతోషంలో వనజ అక్కడుందన్న సంగతే గమనించనట్లు ఉండిపోయారు.

ఇదంతా జరుగుతూన్నప్పుడు వనజ కుర్చీలో పేపర చదువుతూ కూర్చుండిపోయింది. కళ్ళు పేపరును చూస్తున్నా ధ్యాసంతా అటువేపే ఉంది. శ్రీధర్ తన చీర ఇది అంటూ టేబిల్‌పై ఉంచిన చీరను చూడగానే వనజ నిర్ఘాంతపోయింది. ఆమె కడుపులో ఏదో దేవులాడినట్లయింది. ఆ చీరను ఆ ఇంట్లోని పనిమనిషి కూడా ముట్టదు. గిర్రున కళ్ళలో నీరు తిరిగాయి. హృదయంలోని దుఃఖం కట్టలు తెంచుకొని వస్తోంది. చేతిలోని పేపరు అక్కడే పారవేసి, వస్తున్న కన్నీటిని పైటచెంగుతో అదిమిపట్టుకుంటూ వెళ్ళిపోయిం దక్కడ్నించి వనజ.

తన గదిలోకి రాగానే ఒక్కసారిగా పక్కపై పడిపోయి మనసుతీరా దుఃఖించింది. కొంతసేపటికి తేరుకుంది వనజ. ఆమె మనసు ఆలోచనలతో ఆవేదనతో నిండిపోయింది.

'చిన్నప్పటినించి కలిసిమెలిసి తిరిగి, ప్రాణానికి ప్రాణంగా ఉన్న అన్నయ్య ఈనాడు తన భార్య ముందు ఈ విధంగా అవమానపరచడానికి కారణం ఏమిటి? తాను భర్తను వదిలి వచ్చిందని కించపరుస్తున్నాడా? ఈ ఇంటికి వచ్చింది ఆత్మాభిమానం చంపుకోడానికా? మొన్న మొన్నటివరకూ తా నెంత జల్సాగా తిరిగిందీ! భర్త వద్దంటున్నా ఎన్ని రకాల చీరలు కొన్నదీ! స్నేహితురాండ్రతో సినిమాలకూ, క్లబ్బులకూ ఎంతో డబ్బు ఖర్చుచేసిందీ! — అవన్నీ సినిమా రీళ్ళలా కదలసాగాయి వనజ కళ్ళముందు.

'ఆనాడు తాను వంద రూపాయలు పెట్టి కొన్న చీరకు ఎంత వాగ్వాదం జరిగింది? అసలు తాను ఆయనను అడిగి, ఆయన చేతనే తెప్పించవలసింది. ఈ రోజు శ్రీధర్ తెచ్చిన చీరకూ, దానికీ ఎంత భేదం?'

అసహ్యంతో కంపరమెత్తింది వనజకు.

నిక్షేపమైనటువంటి సంసారాన్ని కాలదన్నుకుని, వెధవ ఉద్యోగంలో ఏం బావుకుందామని వచ్చింది? నిరాడంబరీ, సాధుస్వభావుడూ అయిన భర్తను ఎన్ని రకాలుగా నొప్పించింది? తనను ఆప్యాయంగా, ప్రాణంలా చూసుకునే భర్తను, ఒక్కనాడైనా అనరాని మాట అనని వారిని తను ఎలా నిరాదరించింది! అతని మంచితనాన్ని ఆధారం చేసుకుని, అతన్నెంత నిర్లక్ష్యపరిచింది! ఇదేనా హిందూ స్త్రీ చేయవలసిన పని?

అది చాలక, దివ్యంగా సాగిపోతున్న అన్నయ్య సంసారానికి తాను భారంగా ఉందామని వచ్చింది! ఛీ! తనెంత నైతిక పతనానికి దిగజారింది? తనకు మెట్రిక్యులేషన్ వరకూ చదువు చెప్పించి, ఒక ఉత్తమ సంస్కారి అయిన ఉద్యోగికి ఇచ్చి పెళ్ళి, గావించిన అన్నయ్యకు ఈ విధంగానా తాను కృతజ్ఞత చూపించేది! వదిన అన్న మాటల్లోని సారం ఇప్పుడు క్రమంగా అర్థం కాసాగింది వనజకు.

వనజకు ఆ రోజు సినిమాలో జరిగిన సంఘటన గుర్తుకు వచ్చి ఒళ్ళు గగుర్పొడిచింది. వదిన అన్నయ్యను ఎంత ప్రాణాధికంగా చూస్తోందో! తానెందుకు అలా చేయకూడదు? చిలకా గోరింకల్లా ఎప్పుడూ కలకల లాడుతూండే ఆ దంపతులను చూస్తుంటే తనకు బుద్ధి ఎందుకు రాదు? పైగా, వారిని ద్వేషించడమా? వారిని చూస్తుంటే తనకు ఈర్ష్యాసూయలు కలుగుతున్నా?

వనజ ఆలోచనావాహినిలో కొట్టుకుపోతోంది.

3

వీధిలో గుమ్మంముందు రిక్షా ఆగినప్పుడు విని ఆత్రంగా చూసిన రాజారావుకి ఎదురుగా వనజ నవ్వుతూ కనపడటంతో 'తాను చూస్తున్నది కలనేనా?' అనుకున్నాడు. అతను సంతోషం పట్టలేకపోయాడు. భార్యని పలకరిద్దామనుకుని తరవాత ఉద్వేగాన్ని మార్చుకొన్నాడు. ఆమె మనసు ఎలా ఉందో తెలుసుకోవాలి. శ్రీధర్ ఒత్తిడికి, భయానికి జడిసి వచ్చిందో, లేక, హృదయ పరివర్తన కలిగి తనమీద ఆప్యాయతా, అనురాగం ఉండి వచ్చిందో అతనికి అంతుబట్టలేదు. ఆ విషయం తెలిసేంతవరకూ ఆమెతో చనువుగా ఉండకూడదని అనుకున్నాడు.

వనజ భర్తని చూస్తూనే వణికిపోయింది. ఆమెలో భయం కలిగిందిప్పుడు. తాను అన్నయ్య దగ్గిరకి వెళ్లి ఏం చేసింది? అన్న వివరాలేమైనా నిలదీసి అడుగుతాడేమో నని అనుమానపడింది. అడిగితే, ఏమి చెప్పటం?

రాజారావు అడగలేదు. అందువల్ల వనజ క్రమ క్రమంగా ఆ విషయాలే మరిచిపోయింది. ఇంటి పనుల్లో మునిగిపోయింది.

రాజారావు కొంత గాంభీర్యాన్ని అలవాటు చేసుకున్నాడు, ముఖ్యంగా భార్యపట్ల. తాను అతి చనువుగా, మంచిగా ఉండటంవల్లనే ఇంత రాద్ధాంతం జరగడానికి కారణమనుకున్నాడు.

కాని, వెంటనే అతనికి ఆ రోజున శ్రీధర్ తనతో అన్న మాటలు జ్ఞప్తికొచ్చాయి. ఏ రోజైనా వనజ వస్తే హృదయపూర్వకంగా ఆదరించమని కోరాడు అతడు. ఆ ఊహ రాగానే మరునాడు వనజను సినిమాకు బయలుదేరదీశాడు రాజారావు.

త్రోవలో ఆమె కిష్టమైన మల్లెపూలూ, చేమంతి వగైరాలు కొనడమేగాక షాపింగ్ నెపంతో బజారుకి వెళ్లి ఆమెకు కావలసిన, ఆమె సెలక్టు చేసిన ఒకటి, రెండు చీరలు కొన్నాడుకూడా.

వనజ కిప్పుడు భర్తలో తానూహించిన దానికి వెయ్యి రెట్లు మంచితనం అధికంగా కనపడసాగింది. ఆమె హృదయం సంతోషంతో నిండిపోయింది. గడిచిన దంతా ఒక పీడ కలలా భావించింది ఆమె. రాజారావు ఆమె కంటి కిప్పుడు దైవసమానంగా అగుపించాడు. అతని కిష్టమయినప్పుడు తప్ప, తనకు తానుగా క్లబ్బులకు గానీ, సినిమాలకుగానీ పోగూడదని గట్టిగా నిర్ణయించుకుంది వనజ. కాని, రాజారావు తనతో మనసు విప్పి మాట్లాడకపోవడమనే విషయం ఆమెను గట్టిగా బాధించింది. అతని నిశ్చలత ఆమెను భయపెట్టింది. భార్యాభర్తలమధ్య ఈ రకమైన వాతావరణం అలానే ఉండిపోయింది.

4

వనజ వచ్చిన రెండు, మూడు రోజుల తరవాత రాజారావు ఆఫీసు అడ్రస్‌పై తన పేరున వచ్చిన లెటర్ చూశాడు. అది బావమరిది శ్రీధర్‌వద్దనుండి వచ్చింది. చించి చూశాడు. చదువుతూన్నప్పుడు అతని ముఖంలో ఆశ్చర్యంతోపాటు నవ్వుకుంటున్న చిహ్నాలు మెరిశాయి.

మరునాడు ఏదో పనిమీద ఇంటిముందు వసారాలో నిల్చున్న వనజ, శ్రీధర్ అన్నయ్య దూరంనుంచి వస్తూండటం గమనించి ముఖం ముడిచింది. తా నిక్కడికి వచ్చేసమయంలో, "నేను వెళ్తున్నానన్నయ్యా!" అంటే, "సరే!" అనేసి వెళ్లిపోయాడు. స్టేషన్‌వరకూ దిగబెడతాడేమో ననుకుంది. "అకస్మాత్తుగా ప్రయాణం కట్టావేమిటి. వారం రోజు లుండిపో!" అని మాటవరసకైనా అనలేదు అతడు. ఆ నిరాదరణా, నిర్లక్ష్యం ఆమె నమితంగా బాధిస్తున్నది. అన్నయ్య పూర్తిగా మారిపోయాడనుకుంది వనజ.

ఎప్పుడూ పండో, ఫలమో ఏదో పట్టుకుని వచ్చేవాడు. కాని, ఈసారి వట్టి చేతులతో వస్తూన్న అన్నయ్యను చూసి వనజ మనసు చిన్నబోయింది. శ్రీధర్ పూర్వపు ఆప్యాయతకూ, ఇప్పటి ప్రవర్తనకూ అసలు సంబంధమే లేదనుకుంది ఆమె. తా నతని ఇంట్లో పొందిన పరాభవం మూలంగా శ్రీధర్‌ను హృదయపూర్వకంగా ఆహ్వానించలేకపోయింది.

శ్రీధర్ లోనికి వచ్చి వనజను, "బాగున్నావా, చెల్లాయ్!" అంటూ పలకరించాడు.

"ఆఁ! వదినా, పిల్లలూ క్షేమమేనా?..." అని ముక్తసరిగా అడిగింది వనజ.

సాయంత్రం రాజారావు ఆఫీసునుండి ఇంటికి తిరిగి వచ్చేసరికి శ్రీధర్ టిఫిన్ పూర్తిచేసి కూర్చున్నాడు.

"అరే! శ్రీధర్! ఎప్పుడు వచ్చావోయ్?" అంటూ సాదరంగా ప్రశ్నిస్తూ ఎదురుగా కుర్చీలో కూర్చున్నాడు రాజారావు.

"చాలా సేపైంది నేను వచ్చి, బావా! నేను ఒక ముఖ్యమైన పనిమీద మీతో మాట్లాడదామని వచ్చాను" అన్నాడు శ్రీధర్.

'అన్నయ్య కింత అర్జంటు పని ఈయనగారితో ఏమిటా?' అనుకుంటూ టీ తేవడానికి లోనికి వెళ్లింది వనజ.

చెల్లెలు లోనికి వెళ్లటం చూసి, శ్రీధర్ మెల్లిగా రాజారావుని, "నేను వ్రాసిన లెటర్ అందిందా, బావా?" అని అడిగాడు.

> **సంతోషం**
>
> సంతోషం విచారంకంటె దివ్యమైనది. సంతోషం ఆహారంవంటిది, విషాదం ఔషధంవంటిది కావటమే అందుకు కారణం.
>
> — హెచ్. డబ్ల్యు. బీచర్

"అందిందనుకో! కాని ఇదంతా ఏమిటోయ్ మళ్లీ..." అని అనబోతూ వనజ రెండు టీ కప్పులతో వస్తూండటం చూసి నిశ్శబ్దంగా ఉండిపోయాడు రాజారావు.

ఇరువురూ టీ త్రాగారు. వాతావరణం నిశ్శబ్దంగా మారిపోవటం చూసి, వనజ హృదయం ఎందుకో బెంబేలుపడింది.

"ఆ రోజు చెల్లాయి నా దగ్గిరికి వచ్చిన రోజుల్లో, మీకు అర్జంటుగా కావలసివచ్చిన వేయి రూపాయలు విశ్వప్రయత్నం చేసి ఇచ్చాను కదా, బావా! ఇప్పుడు ఆ రూపాయలు బదులు ఇచ్చిన మార్వాడీ నా ఇంటికి వచ్చి కూర్చున్నాడు, తక్షణం బాకీ చెల్లించమని, ఇచ్చే గడువు దాటిపోయిందని. అందువల్ల నేను నీ దగ్గిరికి రావలసి వచ్చింది. ఎలాగైనా ఈ రెండు రోజుల్లో అవి సర్దావంటే నేను బతికి బయటపడతాను, బావా!" అని వినయంగా అసలు విషయం బయటపెట్టాడు శ్రీధర్.

"ఉన్నట్టుండి ఇంత అర్జంటుగా తెమ్మంటే ఎక్కడినుండి తెచ్చేది? అయినా నా దగ్గిర అంత సొమ్మెంటూ ఉంటేనా ఇచ్చేది? నీ వచ్చిన ఆ వేయి రూపాయలు అప్పుడే బాకీ ఉన్న సెట్టికి ఇచ్చివేశాను. ఇప్పుడు నే నడిగితే ఇచ్చేవాళ్లు ఒక్కరూ లేరు. పైగా, నెల కింత వెనకేసుకొస్తున్న డబ్బుకూడా నీ ముద్దుల చెల్లెలి విలాసాలకూ, కులాసాలకీ సరిపోయింది..." అంటూ నిర్విచారంగా సిగరెట్టు కాల్చసాగాడు రాజారావు.

శ్రీధర్‌కి తల కొట్టేసినట్లయింది. అతని మొహం కోపంతో ఎరుపెక్కింది.

"బావా! అవసరం ఉన్నప్పుడు బతిమిలాడుతూ తీసుకోవడం, తీరా ఇప్పుడు అవసరం తీరిన తరవాత ఈ విధంగా ఎగవేయటం కేవలం నాకు ద్రోహం చేయపూనడమే తప్ప మరొకటి కాదు. ఆ నాడు వనజ మొహం చూసి ఇచ్చానే కాని లేకుంటేనా!"... అంటూ మరి మాట్లాడలేకపోయాడు శ్రీధర్.

రాజారావు అపహాస్యంగా నవ్వుతూ, "అయినప్పుడు నీ చెల్లెలి ద్వారా నాకు ఒక కట్నంలా ఆ రూపాయలిచ్చావని ఎందు కనుకోగూడదు?" ఎగతాళి జోడిస్తూ అన్నాడు.

శ్రీధర్‌కు మండుకొచ్చింది.

"బావా! మీలాంటివే మా సంసారాలనీ మీ రెందుకనుకోగూడదు? అన్నమాట నిలుపుకోలేని మీరు, అవసరానికి ఆదుకున్న వ్యక్తిపట్ల కృతజ్ఞత చూపక పోవటమేగాక నమ్మకద్రోహం తలపెడుతున్నారు. ఛీ! మీరు ఆదర్శప్రాయులనీ, విద్యావంతులనీ గౌరవించి మోసపోయాను. మీ రింత సంస్కారహీనులనుకోలేదు. ఇంత నైచ్యానికి పాల్పడతారని నేను ఎన్నడూ ఊహించలేదు. ..." ఇంకా శ్రీధర్ ఏదో అనబోగా, "శ్రీధర్!" అంటూ గద్దింపుగా అరిచాడు రాజారావు.

"నా ఇంట్లో నన్నవమానిస్తున్నావు. ముష్టి వెయ్యి రూపాయల కోసం ఇష్టం వచ్చినట్టు ప్రేలకు! ఒకే మాట చెబుతున్నాను. నా దగ్గిర అంత డబ్బు లేదు. అందువల్ల నీ కిచ్చేదీ లేదు. కావాలంటే ఆడపడుచు కట్నంక్రింద లెక్కచూసుకో! అంతే!... ఇకవెళ్లు!"... అంటూ లేచి లోనికి వెళ్లబోయాడు అతడు.

శ్రీధర్‌కు దిక్కుతోచకుండా పోయింది. అతడు ఆవేశంలో లోనికి వెళ్లబోతున్న రాజారావుని చేయి బట్టి ఆపుతూ, "బావా! ఇప్పుడా మార్వాడీవాడు నా ఇంటివద్ద కూర్చున్నాడు. నేను అతడి కేం జవాబు చెప్పాలి? ఎక్కడినుండి తేవాలి నే నా డబ్బును? మీ దగ్గిర ఉందో లేదో నా కనవసరం. మర్యాదగా ఇస్తారా, లేదా?" అంటూ రాజారావు షర్టు కాలర్ గట్టిగా పట్టాడు.

ఇదంతా చూస్తున్న వనజ ఇక సహించలేకపోయింది. వేగంగా వచ్చి శ్రీధర్ చేతుల్ని తీసిపారవేసి, అతన్ని వెనక్కి నెట్టి తీవ్రంగా అన్నయ్యవైపు చూస్తూ అంది:

"అన్నయ్యా! ఆయన్ని కాదు అడగవలసింది. నన్నడుగు. నే నిస్తాను రా నీకు కావలసినంత డబ్బు. అది తీసుకుని మర్యాదగా మాట్లాడకుండా వెళ్లు. ఆయన్ని మరో మాట అన్నావంటే నా మీద ఒట్టు" అంటూ విసురుగా తన మెళ్లోని నెక్లెస్ తీసి, "ఇదుగో! ఈ నెక్లెస్ తీసుకుని నీ కిష్టం వచ్చినంత చేసుకో! పో. నీ మొహం చూపించకు" అంటూ వెనుదిరిగి కారుతూన్న కన్నీళ్లను పైటచెంగుతో తుడుచుకోసాగింది వనజ.

శ్రీధర్ తన చేతిలో ఉన్న నెక్లెస్‌వైపూ, చెల్లెలివైపూ, అప్రతిభుడై చూస్తున్న బావగారివైపూ చూశాడు. అతనికి హృదయంలో ఏదో అనిర్వచనీయమైన ఆనందం కలగసాగింది. మనస్సు సంతృప్తితో

ఉంలాడింది. కళ్లలో నీళ్లు చిప్పిలాయి. "చెల్లాయ్!" అంటూ ప్రేమగా పిలిచాడు శ్రీధర్ చెల్లెలిని.

కానీ, వనజ వెనుదిరిగి చూడలేదు.

"'ఈ నెక్లెను నీ పెళ్లినాడు పెట్టుకొన్నటు వంటిది కదమ్మా! చూడూ! ఏ భర్తనైతే ఆ నాడు వ్యతిరేకించి, త్యజించి వెళ్లివచ్చావో, ఆ భర్తకోసమే నీ అన్నయ్యనుకూడా ఎదిరించి, పెట్టుకొంటున్న నగల్ని కూడా లెక్కించకుండా ఇవ్వగలిగావే! అంతటి ప్రేమా, అనురాగం ఉంటాయమ్మా భార్యాభర్తలమధ్య! అది నీవు తెలుసుకునేందుకే ఈ నాటకమాడాము నేను, బావా కలిసి!" అని శ్రీధర్ అంటూండగానే, "నాటకమా!" అంటూ ఆశ్చర్యంతో తిరిగి చూసింది వనజ.

"అవును, వనజా! శ్రీధర్‌వద్ద వేయి రూపాయలు తీసుకోడం అనేది పొర్తిగా మాటికి మారుపేళ్ళ అబద్ధం! అసలు ఈ నాటకమంతా నడిపించింది మీ అన్నయ్య. మనిద్దరం అందులో పాత్రధారులం. నిన్న నా కొక లెటర్ వ్రాశాడు శ్రీధర్. అందులో తాను ఈ రోజు వస్తున్నట్లు, నే నా సమయంలో ఏమేం చేయాలో వివరిస్తూ వ్రాశాడు. కావాలంటే చదువుకో. . ." అంటూ జేబులోంచి లెటర్ తీసి ఇచ్చాడు వనజకు రాజారావు.

అది చదువుకొని వనజ చిరుకోపంతో, చిన్నగా సిగ్గుపడుతూ, "నీ కేం పుట్టిందని నన్నేడిపించా వన్నయ్యా?" అంది. తను బయటపడిపోవడం ఆమెకు ఎక్కడలేని బిడియం తెప్పించింది.

శ్రీధర్ నవ్వుతూ, "అంతే కాదమ్మా! నీవు నా దగ్గిరికి వచ్చిన తరవాత నేను బావగారిని కలుసుకున్నాను. ఆయన్ని నీ విషయంలో సమాధాన పరిచాను. నీ వదినకు కూడా ఇందులో పాత్ర ఉంది. నీవు బెదిరి పారివచ్చేలా, పరివర్తన చెందేలా మాట లంటేగానీ కావుండదని కేవలం నీ సంసారక్షేమం కోసమే వదిన అలా మాటిపోటి మాట లనిచ్చాను. చీరలు నీకూ, దానికీ అలా ఏరి తేవడం, సినిమాకు పోయినప్పుడు చేసిన గొడవా ... ఇదంతా ఉద్దేశపూర్వకంగా చేసింది. అలా చేస్తేగానీ నీకు బావగారి విలువా, సంసారంలోని ప్రాశస్త్యం అర్థం కావనుకొని కూడబలుక్కొని చేసిన పనులివి.

"చెల్లాయ్! నీలో ఎంత మార్పు వచ్చిందో నే నిప్పుడు కళ్లారా చూడగలుగుతున్నాను. నీ పక్కన నా నిరాదరణ మూలంగా ఎంత ఆవేదనపడ్డావో అంత ఆవేదనా, దుఃఖం నేనూ అనుభవించాను. నాతోబాటు నీ వదినా బాధ పడింది. నేను వచ్చేటప్పుడు 'తా నన్న మాటలకు తనని వదినను క్షమించమన్నానని చెప్పం'డంటూ పరితపించింది.

"అమ్మా, నాన్నలేగాని బ్రతికిఉంటే నీవు చేసిన పనికి ఎంతో బాధపడి ఉండేవారు. చెల్లాయ్! గౌరవప్రదమైన కుటుంబంలో పుట్టికూడా ఇలాంటి తప్పటడుగులు వేయడం అంత మంచిది కాదు. బావలాంటి సద్గుణుడూ, నిరాడంబరి నీ భర్త కావడం కేవలం నీ అదృష్టం అనుకో! ఇక నావల్ల ఏదైనా అపరాధం జరిగితే, నీ మనస్సు నొచ్చినట్లయితే చిన్నప్పుడు నేను నిన్ను గుంజీలు తీయించినట్లు ఇప్పుడు నన్ను తీయించు!" అంటూ చెల్లెలి చేతిలో నెక్లెస్‌ని ఉంచాడు శ్రీధర్.

వనజకు శ్రీధర్‌ను చూస్తుంటే అతని కళ్లలో తలిదండ్రుల రూపాల్ని చూస్తున్నట్లనిపించింది. తను చిన్నప్పుడు ఏదేనా తప్పు చేస్తే అన్నయ్య గుంజీలు తీయిస్తూ ఏడిపించటం లీలగా మనసులో మెరిసింది. తన కోసం అన్నయ్య ఎంతగా పాటుపడ్డాడో, ఆవేదన చెందాడో, తనంటే ఎంత వాత్సల్యమో! 'అటువంటి అన్నయ్యనా తాను అపార్థం చేసుకొంది?' అనుకుం దామె.

"మొత్తానికి నీవూ, నీ బావా నన్నొక ఆటాడించా రన్నయ్యా! నాకు నిజంగానే బుద్ధి వచ్చింది. అన్నట్టు, వదిన నన్నట్లో అపార్థం చేసుకున్న మాట వాస్తవమే. నీవు వెళ్లిన తరవాత 'నే నేమీ అనుకోవడం లేదనీ, పైగా, అలాంటి సుగుణవంతురాలైన వదినా, నేనంటే ప్రాణం ఇచ్చే అన్నయ్యా దొరకడం నా అదృష్టంగా భావించడమేగాక, చాలా గర్విస్తున్నాననికూడా వదినతో చెప్పన్నయ్యా!" అంది వనజ.

శ్రీధర్ రాజారావుకేసి చూస్తూ, "బావా! గ్రీష్మం వెళ్లి వసంతం వచ్చినట్లనిపిస్తూంది. రేపు ఉదయం ఆఫీసు కెళ్లాలి! అందువల్ల ఇక నే వెళతాను" అంటూ వనజతో, "నీ హృదయ పరివర్తనకు చాలా సంతోషంగా ఉంది, చెల్లాయ్! వదిన ఈ వార్త వినటానికి ఆత్ర పడుతూంది అక్కడ! వస్తా" అంటూ శ్రీధర్ త్వరత్వరగా వెళ్లిపోయాడు.

క్రమక్రమంగా కనిపించకుండా పోతూన్న అన్నయ్యని కళ్లప్పగించి చూస్తూన్న వనజ, తన భుజంపై భర్త చేయి పడటంతో ఉలిక్కిపడింది. తనవైపే అనురాగ పూరితంగా చూస్తూన్న రాజారావుని చూసి, సిగ్గుపడిపోయి పసిపాపలా అతని చేతుల్లో ఒదిగిపోయింది వనజ. ★

ప్రసిద్ధి చెందిన భారత్ వారి పేము కుర్చీలు ప్రతి ఇంటా, ఆఫీసులో తప్పక ఉండవలసినవి.

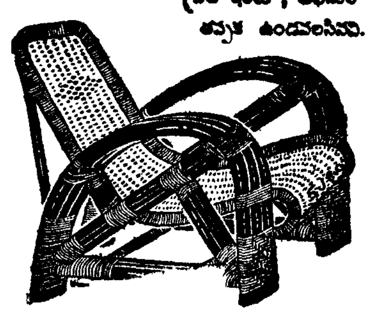

శ్రీ జయభారతం అండ్ కం. (రిజిష్టర్డు)
182, ఆర్. హెచ్. రోడ్డు, మద్రాసు—14.
ఆర్డర్లతో 50% అడ్వాన్సు తప్పక పంపవలెను. ముఖ్యమైన అన్నిటౌన్లలోను మాకు స్టాకిస్టులు కావలెను. ఉచిత కేటలాగుకు మీ అడ్రసు స్పష్టముగా వ్రాయండి. No. 1

వాణిజ్య ప్రకటనలకు
లోక్ సత్తా
ఉత్తమ సాధనం

జమ్మివారి లివర్‌క్యూర్
పిల్లల లివర్, స్ప్లీన్ వ్యాధులకు

దిగువచోట్ల క్రమం తప్పకుండ నెలసరి సంప్రతింపులు

స్థలము	తేది	వేళలు	అడ్రసు
మదనపల్లి	28	ఉ. 9 నుంచి మ. 12 వరకు	బృందావన్ లాడ్జి, బోర్డింగ్ అండ్ లాడ్జింగ్.
తిరుపతి	5	ఉ. 9 నుంచి మ. 12 వరకు, సా. 3 నుంచి 5 వరకు	హోటల్ భీమాస్ ఏనెక్స్ లాడ్జింగ్ సెక్షన్.
చిత్తూరు	6	ఉ. 9 నుంచి మ. 12 వరకు	న్యూ అలంకార్ లాడ్జి, హైరోడ్డు.
ఖరగ్‌పూర్	4	ఉ. 9 నుంచి 11 వరకు, సా. 3 నుంచి 5 వరకు	మెస్సర్స్. యునైటెడ్ మెడికల్ స్టోర్స్ ఎస్. టి. ఇ. 155, రైల్వే మార్కెట్.
జంషెడ్‌పూర్	15	ఉ. 9 నుంచి 12 వరకు, సా. 4 నుంచి 6 వరకు	మెస్సర్స్. సిటీ కెమిస్ట్స్, సాక్చి.

జమ్మి వెంకట రమణయ్య అండ్ సన్స్.
48/1, రాయపేట హైరోడ్డు, మద్రాసు—4. ఫోన్: 72539
239/1, సుల్తాన్‌పేట, బెంగుళూరు సిటీ.
132/1, మహాత్మా గాంధి రోడ్డు, కలకత్తా—7.